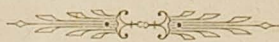

Plemeniti roditelji, mislim da ne ćete zaostati nijedan, te uskratiti svome omlatku ovu duševnu slast. Kad im uskratite poslastice i slasti, koje ih ubijaju fizično i moralno, a za te pare nabavite mnogo veći i korisniji duševni slatkiš, podignut ćete svoju djecu i fizično i moralno. Ta bit će vam taj list kao prekrasan vrt, bašta, u kojoj će naša djeca milogojni angjelići, poput nježnih pčelica, zujkajući srkati med, koji će im prokušani dobroćinci sabirati na spokojno uživanje. Radnici oko tog lista znadu po-

goditi putić i vratašca k srcima vašeg omlatka, pak eto jamstva, da će vaša jedna godišnja kruna biti jedna od najplemenitijih i najzgodnijih troškova.

Ne ćete zaostati, jer sam uvjeren da mislite svojoj djeci dobra većma nego li samim sebi, samo vam preporučujem, da svoju djecu upišete kod gg. učitelja i učiteljica za primanje tog omladinskog lista.

Vama to na dušu stavlja
Kusijanović M-

Škola i ljekari.

(Bilješke Vicka Dorbića)

Iz mlade i napredne Amerike prenijele su se i presadile u zakrčljalu i paralitičnu stariju Evropu mnoge znamenite, praktične i korisne ideje, koje su iz temelja preokrenule i poboljšale opstanak sredovječni evropljana. Bilo u ma kojem pravcu života rada i napretka uspješno je uplivila Amerika na Evropu, pa današnji stepen evropejske kulture dužan je svoj položaj zahvaliti Kolumbovom novom svijetu.

Cijeneci američani na osobiti način školski odgoj otnesli su se starovječnih ovrepskih uzgojnih nazora i sveli svoje škole na škole života i praktičnosti, a znajući da tekar zdrava i čila mladež zdravo napreduje i čil narod stvara, posvetili su osobitu pažnju ne samo uzgoja duše da li i tijela, u čemu ih je krijepila ona naša stara pedagoška rečenica «Mens sana in corpore sano», koju smo mi doista u svakoj prigodi i tisuće puta dostojanstveno znali citirati, ali ne imamo odvažnosti da ju ikada u pravi život privedemo.

Megju ostalim inicijativama, koje su kulturni američani u harmoničnom vaspitanju duše i tijela začeli, jedno je od glavnih zavedenje školskih liječnika i uputa učiteljstva u zdravstvo u opće, a napose u pružanju prve pomoći kod uezgoda.

Postepeno i sa skrupoloznom rezervom primala je konservativna Europa te nove američke ideje, te ih velikom pomnjom i mnoštvom suprotivština mal a malo k sebi prisvajala. Napokon i na obzoru naše domaje počele su se te «novotarije» pomaljati, a da li će im i kod nas put prokrčen biti i gostoljubivo im se «so i kruh» ponuditi ne znam.

Nu ipak, naš list, to jedino naše glasilo u pokrajini, koje nas prati u dobru, a još češće u zlu, ne može mimoći a da se ne osvrne na dvije lijepo pojave u našoj štampi skoro o tomu izašle. Školama se i učiteljstvu sve to veća važnost počinje i kod nas davati što svakako slutiti na dobro.

Radnje na koje se kanim ovdje osvrnuti iz pera su dvojice ljekara ljudih, koji su se stavili da poput neprezaljenog Lobmayera medicinu tu znanost eskulapovih miljenika populariziraju. Ta dva vrlo liječnika jesu Dr. Nikola

barun Lalić profesor primaljstva u Zadru i Dr. Fran S. Gundrini Oriovčanin gradski ljekar u Križevcu. Prvi je već dosta zgodnih popularnih članaka o higijeni napisao u «Smotri Dalmatinskoj», a drugi je objelodanio mnoštvo medicinskih knjiga i napisao sijaset rasprava po mnogim listovima. Nije mi namjera da se osvrćem na sve literarne radove ovih dvaju rodoljuba, već sam nakanio, da obzirom na aktuelnost pitanja o postavljenju školskih liječnika kod nas i o prvoj pomoći koju bi naše učiteljstvo u nezgodi narodu pružati moglo, zaustavim se na radnjama pomenutih pisaca koje se upravo o tom bave.

Dr. barun Lalić u ovogodišnjem 88. i 89. broju «Smotre Dalmatinske» iznosi lijepu raspravu «Liječnički nadzor nad školama», u kojoj sa ljubavlju i vještinom raspravlja o ovom velevažnom pitanju za zdravlje i napredak naše mladeži. Slažem se sa čestitim piscem u svemu što navodi o položaju, gradnji i namješću školske zgrade, te s ušitom pozdravljam njegove misli o uređenju igrališta, o zahodima, o pitkoj vodi pri našim školama, ali na žalost primjećujem, da mi u Dalmaciji možda još nemamo ni jedne škole sa svim onim po zdravstvo najvažnijim potreboćama, a kamo li..... basta!

Kao što je mnogo manjkavosti kod naših školskih zgrada u opće, tako ih je i kod školskih dvorana napose. Njihov prostor, visina, prozori, tavan, položaj i sve ne odgovara ni jednom od higijenskih — pa recimo — ni pedagoških prepisa, pa mi se, kad vrlo pisac veli da u *onakove uxorne školske dvorane*, kako ih on crta *ne smije dolaviti više od 60 djece*, jer se na svako hoće 4—7 m³ zraka, bolan smješak na usne pojavljuje, kad promislim na naše jade i nevolje. U naše niške, polumračne tjesne i zagušljive školske sobice uturaju se na stotine djece, samo nek su strogo po propisu svi tu, pa bilj zdrava ili bolesna sustava. Koliko je to ubitačno po djecu, već je poznato i statistika se ozbiljno time bavi, ali šta je od onog živog mučenika, žrtve svojeg zvanja, samoprijegornog učitelja, malo tko računa vodi. Znadu to mnoge u crno zavite učiteljske majke, gladne udovice i kukavna siročad učiteljska. *I česta!* A za to se nitko ne brine, pensija: «kruna.....ništa» pa hajd u prosjake. To ti je, meštre **hvala** što si za života dušom i tijelom radio!

Pa i kad se školske, ove naše *uzorne*, školske zgrade podižu, gleda se, da se kakogogj zabašuri ta blažena školska dvorana, a stan za učitelja — nikako, te još oni koji školsku zgradu *primaju* i uredovno učitelju *predaju*, čestitaju mu na onako *finom* kvartiru. Ironijo, da Bog dao, pa te ne bilo, zor učitelja ujedaš!!!

I grijanju škola (ja se raskokodakao o našim *nevoljicama*, ko da je komu stalo za tim, pa i zaboravio medikusa Lalića i njegovu raspravu) posvećuje Dr. Lalić važnost, ali kakove peći (iz dobe sv. Laurencija) imamo po našim školama, nema govora o ogrjevu već o najstrašnijoj smrti i učitelja i učenika, kad bi se ložile kako treba. Svu sjevernu Dalmaciju, skrbi sa pećima po školama neka tvrtka iz Šibenika, a peći su najprve vrste, primičući se naravno stvorenju a ne svrhi svijeta, ali za to grije školu lik *violiniste* urezan na prosto gvozdenoj peći. O gvozdena muziko, i ti si za učitelje gvozdena!

Šta se tiče uzdržanja čistoće u školama, mislim da bi se imalo upotrebiti, barem radi velike prašine, opće poznato američansko ulje za uništenje toga, pa da bi se sve općine, kao što je to u Hrvatskoj, Bosni, Srbiji i drugdje, zakonom obvezale, da pri svakoj školi drže stalnog školskog podvornika.

Nastari je barun Lalić posvetio osobitu pažnju, ter zgodno govori o trajanju školskog časa, o odmoru, tjelovježbi, položaju kod pisanja, o klupama i mnoštvu drugih uuznih naputaka pri tomu, te je svoju lijepu, sočnu i zanimivu raspravicu završio ovim tekstualnim riječima «Da su za to od velike potrebe naročiti školski liječnici, lako je svakomu razumjeti.» Ovoj kompetentnoj izjavi mi učitelji, koji najbolje potrebu školskih liječnika opažamo ne možemo nego nadodati: «Ostvarilo se to što skorije i kod nas.»!

Učitelju pak, nije Dr. Lalić namjenio ni retka, Duša škole, žrtva zvanja, uzor rada, korablja patnja, izvor ljubavi, odraz patriotizma, taj zapušteni učitelj, deveti je u plugu. Daj škole, daj zdravlje, daj uspjeh, daj čistoću, daj gospodarstvo, daj, daj, daj, učitelju daj, tijelo, krv, srce, dušu, sve *daj*, a ti.....mrš!!!

* * *

Kad sam ljetos u «Lječničkom Vjesniku» (br. 4. g. 1906), koji izlazi u Zagrebu, pročitao lijepu i zanimivu raspravu plodnog pisca Frana S. Gundruma pod naslovom «Pučki učitelji i učiteljice i prvo pružanje pomoći kod nezgoda,» koju je zgodno predavao na skupštini zbora liječnika u Zagrebu, promislio sam koliko bi zbilja koristilo kad bi naši učitelji i učiteljice bili zgodno napućeni, kako da u nezgodam pružaju prvu pomoć bolesnicima.

Rastrkanost i velika dalečina sela, zli putevi, siromštvo, nečistoća, nerednost kod našeg naroda, pa mali broj liječnika na zamašne prostore pojedinih općina, malo uhvanje prostog puka u pomoć liječniku, praznovjerja, presude, gatke, čaranje i drugo, uzrokom su da velik postotak našeg puka prije reda i vremena pod ledinu seli.

Sjećam se kad sam ono učiteljevao u onda najmalaričnijem kraju cijele sjeverne i srednje Dalmacije u tihom

i zabitnom seocu Vrani, koje još nije o presušenja blatija ni sanjalo, pa kako sam vigjao gdje jadni svijet shrvan duševno i tjelesno, naklon na svaku bolest, mlad gine, gdje se selo izrogjuje, kuće puste ostaju, zemlje ne ogragjene očekuju uzalud radišnu ratarevu ruku da ih plodnosti privede, groblje se svakidano novim nosilima puni, a broj umrli u župnoj knjizi znatno raste i raste. Razmišljao sam tada, pusto razmišljao, koliko bi kukavnom narodu koristilo, kad bi ga imao netko napućivati i pomoć mu pružati, kako će se barem u glavnom od toga zla čuvati, kako će u prvom početku bolest suzbiti. Ali nikoga nije bilo! Liječnik daleko, prevoz skup, a sve i da dogje koja korist, kad ga ne bi vazda uza narod bilo. Ja i župnik neupućeni, boćimo se i mi sa boljeticom. Zapravo reći, nismo nas dvojica baš ni užutili bili, ko ono naši seljani, jer su nas bolji krijep, čistoća, a i kinina smo imali (onda nije bilo sadašnjih antimalaričnih pilula) ali ga nijesmo smjeli drugomu davati, jer oružnici, ljekar, špicijer svi bi nas za to tužili i u buturlicu uvalili. Ele, tako biva sa današnjim Samaritanima, drugčije zaista nego li «in illo tempore,» kad je dobri Krist po zemlji hodio. — Anu, «tempora mutantur, et nos.....» Valaj nije baš ni tako, jer učiteljima vazda zlo i naopako. O tempora o tempora, post vam se izlizao!

I gutajući kinine, još onda sam u duši uzdahnuo koliko je zlo što učitelji nijesu upućeni, kako da u prvoj nezgodi narodu u kojemu žive prvu pomoć pruže, i kako im se to prijede. Onda, kasnije i sada čuo sam takov uzdah od mnoštva drugih seoskih učitelja, vidio nevolju i po ostalim selima ove naše domajice i neprestano slušao vapaj bolesne čeljadi, ucvijeljenih matera i jadnih otaca: «Čaka moj, pomoz, pomrješmo!» A mi? Mi ko i oni, patimo jednako, razumijemo ih, ali pomoći ni sami ni njima ne možemo. Ne dade nam moderni vijek prosvjete!

Obzirući se dakle na sve to požudno sam zgrabio raspravu Dr. Gundruma, da vidim šta on tu o nama pa baš o nama, veli. Čast mu! Eto nam daje osobitu važnost u svemu, a našu pomoć smatra velikom, nenadmašivom i znamenitem. Posebnom simpatijom prema učiteljstvu prožeta je cijela radnjica g. Gundruma, pa mu učiteljstvo, nevično na pohvale, mora izraziti svoj, pa ma i nespretn, *kompliment*. Zaista učiteljstvo je u najneposrednijem dodiru sa pukom, a na čast mu služiti može, da narod osobito voli i štuje svojeg učitelja i u njemu vidi najiskrenijeg prijatelja i u nevolji iskrena i nesebična druga. A da nije još onih blaženih školskih globa, pravi raj! — Uvjeren sam da je sve naše učiteljstvo spravno prihvatiti se i ove nove samoprijegorne žrtve, te da će naši drugovi i drugarice biti toliki samaritaneci i samaritanke, koji će uz duševne, pružati svome puku, i tjelesne lije-ove. Mnogi to i danas rade, osobito u vladinoj antimalaričnoj akciji, pa će i u ostalim granama zdravstva uspješni pomogači i spasitelji pučkog zdravlja biti.

Nego da se do svega toga dogje, te da pomoć pružena od učitelja bude od koristi, nužno je da učiteljstvo u glavnom bude što bolje u to upućeno. Dok bi se u obim našim preparadijama imala posvetiti ozbiljna pažnja

da pitomeci i pitomice budu baš kako služi u higijeni poučeni i u pružanju nužnih pomoći u običnijim bolestima upućeni. imali bi se u svakom kotaru obdržavati, zgodni tečajevi za učitelje na kojima bi ih kotarski liječnici imali u svemu najnužnijem podučiti i upoznati. Kako samo smiješno izgleda današnji učitelj prema školskim zakonima, gdje mu se nabrajaju razne epidemične bolesti, koje, ako opazi na školskoj djeci mora starijim vlastima odmah dojaviti. A kako će i po kojim znakovima učitelj upoznati zaraznu bo'est, akv se u to ne razumije ni *aka*? To su rebusi koje ne riješava lasno nitko živ!

Kad bi se uz higijenične pljuvačnice koje u školama imamo, zatražilo da pri svakoj našoj školi bude postavljena mala ljekarnička škrinjica, škočilo bi se na nas s kukom

i motikom. Pa ipak to drugi narodi imadu već, a nastojanjem Gundruma imaju takove škrinjice i sve škole u Križevcu. Svi lijekovi koji se u tim škrinjicama nalaze priregjeni su već tako da ne mogu ubitačno djelovati, a učitelji su opširno upućeni u način gdje i kako da se pojedinim lijekom posluže. Pisac u svojem predavanju i imenuje vrste, i kolikoću svih lijekova. Kad bi i kod nas to sve bilo tako, mnogi bi se život od prerane smrti odkupio, jer više vrijedi zgodan čas, nego kasna obilata pomoć.

Željati se dakle i tražiti ima da se i mi već jednom otresemo zastarjelih nazora, pa da i u nama uzbudi se duh napretka i boljitka.

Da to treba napose i pučkoj našoj školi, svatko je uvjeren, pa za to i nikoše ove moje razbacane bilješke.

Lijepo štivo u pučkoj školi.

Pieš: *Spasenija Knežević.*

Da učitelj za rana djecu zaljubi u lijepo štivo, za to s njegove strane treba velike spremne i neprekidne priprave. Osim toga treba odabrati ono štivo, koje odgovara shvaćanju djetinjem i duhu našeg naroda. U školskim tekstovima treba da za to budu glavno sredstvo narodne umotvorine, pjesme, priče, pripovjetke i drugo. Narodna pjesma i narodne umotrine pobuguju u djeci ljubav za čitanje i djeca u tom čitanju osjećaju slast. O tome smo svi iz iskustva osvjedočeni. Dok mi se skupljaju djeca u školu, prvo nego počne poučavanje, pazim uvijek šta čitaju. Mislim da uče lekcije. Ne. Ona čitaju «Kosovsku djevojku,» «Marko Kraljevića i vilu» i druge pjesme narodne. Kad to prouče, čitaju narodne pripovijetke n. p. «Prava se muka ne da sakriti.» Odabirajući štiva, koja im se dopadaju, uče ih kad god mogu. Ako je koje štivo skalupljeno ili po prevodu iz tugjeg jezika, djeca i ne mare za nj. Je li narodna pjesma i pripovijetka, pa tumačim li to, dječca me preškaču, napamet pjesme kazuju, priču pripovijedaju. To je znak, da narod ljubi ono, što je njegovo, a mrzi ono što je nametnuto. U tome nam i priroda za primjer poslužiti može: «Želimo li pitomu mladiciu na divlju navrnuti, u prvom redu moramo tražiti jednaki rod ili po mogućnosti, da se što bliže u rodu slažu. Nije li tako, navrtak se neće sljubiti, navrtak će bez uspjeha biti.»

Ne bude li se pazilo na narodne umotvorine, kad djeca ostave školu, knjigu će odbaciti, pa će se podati takvom nehaju, da će nakon malo godina i čitanje i pisanje zaboraviti. Ovo s razlogom govorim za naše zagorske krajeve. Jer ono, što je tugje, ili skalupljeno, i u školi im je dosadno bilo, pa će jedva čekati da školu ostave, da se toga «zla» otresu. Ima djece da u školi najbolje napreduju, školske godine redovno prolaze, pa kad ostave školu, ostave i knjigu. A to je najveće zlo, koje treba svim sredstvima istrebljavati. Jer, koja je korist narodu, da školu i knjigu ima, kad knjige ne čita, niti od škole prave koristi vidi? S toga je potrebno da učitelj u škol-

skim tekstovima odabere sva ona štiva, koja su narodna, ili se narodnim umotvorinama približuju. A ma valjalo bi *girat* ovu preporuku nekome drugome op. uredn. Kad ih je odabrao i dobro obradio, djeca su u čitanju dosta uvježbata, čitanje im u krv pregije, pa u čitanju slasti nalaze. Kad je tako ragjeno, djeca će roditelje razveseliti, roditelji će vrijednost učiteljevu na daleko razglasiti, pa će djeci i koju knjigu o Kraljeviću Marku, Milošu Obiliću nabaviti, ili će im okle donijeti našeg omiljenog Kačića.

Kad su djeca u školi obljubila knjigu, pa kad školu svrše i iz nje izagju, ne treba ih puštati i o njima više brige ne voditi. Učitelj treba da stoji s njima u svezi, a to je tim lakše, jer mu potpomaže svetačno-nedjeljna škola i ponavljaonica. Ali za ove škole trebalo bi sastaviti jedan zasebni tekst, koji bi protkan bio narodnim umotvorinama. Tekstovi svagdanje škole nijesu prikladni ni za nju, a još manje za svetačno nedjeljne škole ponavljaonice. Narodna pjesma i druge narodne umotvorine treba da budu sa vjerskom poukom glavni elementi moralnog odgoja djece, e da postanu dobri članovi obitelji i čovječanstva. Što će moći više priljubiti narod prama otačbini i raspaliti u njemu junaštvo, nego narodna pjesma? Dok sam bio u pučkoj školi, čitao sam odraslim ljudima «Boj na Kosovu.» Sjećam se staraca, koji su to živo pratili, naslagivali se junaštvu Miloša Obilića, a zgražali se i proklinjali izdajstvo Vuka Brankovića. Jedan mi reče: «Ta knjiga valja najboljeg vola.» A kad narod ovo kaže, koji ne bi za knjigu ni same nekolicke pare dao, znači da ga je knjiga takla, da mu je raspalila osjećanje, koje je u sebi imao. A kad knjiga na taj put pogodi, kad zadojena bude narodnim duhom, sama će sebi put prokročiti, ne će se velike muke da bude u narodu udomljena.

I estetsko se čuvstvo u narodu može pobuditi narodnim pjesmama i narodnim umotvorinama. Ali se za to hoće vješto oko, učena glava, uarodni čovjek. Kad bi se gradivo iz narodue umotvorine vješto izabralo, to bi u produžnoj čitanci bile rastupane sve vještine narodnog rada.

Historija Srba i Hrvata okleće se bolje naučiti, nego iz narodnih pjesama? Narod to sam zna, pa nam kazuje ono, što mi ili ne znamo, ili ne ćemo da znamo.

I hrvatsko pjevanje treba da bude narodno pučko, a ne umjetno i tugje. Tko nam je sačuvao našu prošlost, ako nijesu gusle javorove? Tko nam je narod budan držao za 500 godina, ako nijesu gusle? Kome imamo, ako ne guslama, da zahvalimo, te naš narod junački odbi od sebe sve navale krvoločnih Mongola, Osmalija, lukavih Mlečića, Frankâ, pokvarenih Grkâ? Pa kad su gusle toliko dobra učinile našem narodu, zar bi dobro bilo da ih škola prezre

i odbaci? Naprotiv, kad bi odrasli momci u svetačno nedjeljnim školama i ponavljaonicama gusle uzeli, pa uz gusle znali pjevati našu slavu i naše junake, to bi bilo pogadjati onom nagonu duše narodne, da pjesmu obljudi i da je u knjigama traži. Tako bi odrasli ljudi i momci, mjesto da idu svetačnim danima u krčme, da se tu svadjaju, o zlu dogovaraju, uzeli bi gusle, uz njih pjevali, pa bi se nadmetali, koji će više i ljepših pjesama znati. Oni, koji malo pjesama znaju, potražili bi knjige, iz knjiga se naučili. I na taj način knjiga bi im omiljela, čitanje bi im u slast ušlo.

Škola u obrani narodne nošnje i narodnih motivâ.

(Piše Gjuro Kalik.)

Peštansku izložbu 1885 godine posjetilo je Njegovo, Veličanstvo naš Uzvišeni Gospodar. Tom prilikom posjetio je i hrvatski paviljon. Tu Mu je gosp. Savka dr. Subotiću prikazala naše narodne rukotvorine. Kad je Njegovu Veličanstvu nešto pokazala, reći će joj:

«Zar su to seljanke radile?»

«Tako je Vase Veličanstvo!»

«Onda uzmem slobodu — govori Savka — i pokazem Mu nekoliko toaleta i drugih stvari, koje je Njegovo Veličanstvo očevidno s interesovanjem posmatralo, te će dva, tri puta reći:

«Nevjerojatno, da seljanke mogu tako što izraditi.

A u kom su kraju te stvari ragjene?»

«U Srijemu i Slavoniji, Veličanstvo!»

«Jesu li oni i sašile te haljine?»

«Nijesu Vaše Veličanstvo, nego su otkale štofove i izrezli ove vezove».

Njegovo Veličanstvo uputi se jehnom ormanu sa stvarima, koji je bio podalje. Izvadim suncobran i otvorim ga. Na to će car:

«Šta, zar umiju one udesiti tkanine za suncobrane?! Pa i za šesire?! Ko im je dao tu misao?»

Poklonih se duboko.

«Hvala vam! To je vrlo lijepo!» reče mi Njegovo Veličanstvo.

Ponositi se možemo i time, što su naše narodne rukotvorine izazvale divljenje i megju učenim estetičarima, kao n. pr. Feliks Laju; magjarskom arheologu Belu Comboru i dr.

Iz toga izvodim: *Školska će nastava predočivati svojim vaspitanicima interesovanje tugginaca za našom narodnom nošnjom i motivima u namjeri, da uveća njihovu proizvodnju.*

Naša narodna nošnja i motivi nas ushićuju. Naše narodne pjesme pune su ushićenjâ opisujući ljepotu odijela pojedinih junaka do najmanjih sitnica. Oni imaju za nas, magjijsku moć. Kad zli jezici djevojku skude, veli jadna:

«Ja ću pregu našarati,

«Dragoga ću opčarati;

«Ja ću kapu nalimati,

«Dragome ću omiljeti;

«Ja ću kose navraniti,

«Dragoga ću namamiti.»

A još muško omagijja:

«Kad joj vidim modar sadak,

«Na mom sreću veći jadak;

«Kada na njoj gendar zvekne.

«Tad u meni srce jekne;

«Kad joj vidim od pregače rese,

«Sav se jedan od zemljice tresem.»

Prije sam rekao, da naša narodna nošnja najbolje sliči našem soju. Lako je poznati našega čovjeka, kad se prometne u gospodičića, a kad se naše žensko obuče u odijelo kakve pomodne dame, izgleda kao prava nakarada, jedno, što joj tugje odijelo ne sliči, a drugo, što ga nezna udesiti.

Struja moderne kulture zahvatila je i naš narod u svemu, pa i njegovu nošnju i motive. Tome je doprinijela težnja za novinom radi one iste cijelji, o kojoj sam na početku govorio, a naime, da se u drugim izazove divljenje; pak materijalno opadanje; strana konkurencija kroz fakričnu industriju, lijenost i t. d.

Novine niču s danima. Mi njih, na velju žalost, nevodimo, nego one nas. I odvedeni smo toliko, da smo obnevidili, pa sad ne znamo, šta li je za muško; šta li je za žensko. Uz kolo sam. Vidim našu momčadiju nakićenu prstenjem, ženskim cvjetovima, srebrenim lancima, a na nogama glomazne čizmetine, da ih teško diže; djevjke su za tkanicu objesile šarene šudare, pa im viju kao dronjci, košulja im je oko šake tijesna; žene su napravu, tu najdivniju pjesmu, na najdražesnijem svome mjestu — grudima, — stale zamjenjivati kojekakvim dućanskim krpetinama, da je i «samom Bogu žao.» Opravdava se to ovako «Prevelika zaposlenost u domazluku ne dopušta baviti se proizvodnjom domaćih tkanina; dućanska je roba jeftina, ljepša je, te ne vrijedi svoju raditi.» To su samo izgovori. Fabrična je roba slaba; jer je pačinjeva vuna utkana sa pačinjenim lanom, konopljem i drugim koječim pa zato

i nije trajna. Još je manje trajna po svojoj šari; jer ona na suncu u brzo izvjetri, a na kiši se sva razlije. Zato ona izazivlje svoju višu potrošnju. Što je viša potrošnja, istrče ispred zarade. Inače je, kad svoje čeljade priugotavljuje sukno i platno za nošnju. Godine i godine ona izdrži. Nikakva mašina nije kadra onako vješto, a muktenije, izvesti vez, kao strpljiva i vješta ruka našega ženska; niko bolje, kao ona ne zna tako vješta skrojiti odijelo, da zadovolji našem narodnome ukusu. To zaradu meće pred potrošnju, pa ima napretka. Što su se novine stale uvlačiti u našu narodnu nošnju, tome nije niko kriv, nego lijenost našega ženska, u prvu. «Bila žena lijenština, pa će joj muž reći «More, ženo, niti predeš, niti tkaš, pa u čemu ćeš me saraniti, kad umrem?» Ne brini se ti zato! Mogu ja brzo otkati, samo kad' oću.» Muž se učini, da je umrao, da od čuda vidi, kako će mu žena otkati košulju. Žena, misleći, da je muž mrtav, veže mu pamuk za palac na nozi, a ruke mu prekrsti; onda mu stane vući pamuk izmegju prstâ na nogama i rukama, dok ga nije svega umotala. Kad je to uradila, stane zapijevati: «Kuku, Lazo, na što si mi nalik?!» A muž se prodera: «Na egede!» i stane ženu udarati govoreći: «Naučiću ja tebe tkati!» Evo još jedne: «Gajdaševa žena nije imala košulja, te tako sam muž ode u kolo. Poslije nekog vremena opazi on svoju ženu, pa će joj, uz gajde, popijevati: «Di nagje, te dogje?!» A ona mu, pjevajući, odgovori: «Što u tebe dolje, dolje to u mene gore!» Obukla je muževljeve gaće mjesto košulje. Opet velim, ženska lijenost kriva je, što su se novine stale uvlačiti u našu narodnu nošnju; jer dok su se, prije, naše ženske nadmetale, koja će ljepše presti, tkati i vesti, pa tim koristiti i sebi i kući, danas se one nadmeću u dangubici. A krivi su i naši gragjani, u drugu. Oni se prilagodjuju svima budaleštinama, što ih, u tome, izmisle Francuzi. Što oni izmisle, ne gledaju naši gragjani da li je zdravlju korisno, oku ugodno, rastu dovoljno, a materija da li je vrsna, nego kako će zadovoljiti francuzkim propisima u tome pogledu. I tu prvijenči naše žensko. Ono nosi tijesnu obuću sa visokim i tankim petama, pa na njih ide «kao na ključeva», a to noge iskrivi i donosi užasne bolove; tijelo uteže stežnikom, da im dobije tobož, ljepši oblik, a tamo dobije manji i grbaviji, a uskora i smrt; posiplje i maže se koje kavim praškovina i mastima, da dobije, tobož, čišća, puniju boju i mast, a tamo dobije tavnilo sjedine i bore; izbira kojekakve «prnje i jačine» od više šarâ no što ih je u prizmi — čast, kad bi onakove bile — pa ih skro-roji široko, gdje bi valjalo tijesno, i obratno; dugo, gdje bi išlo kratko i obratno, samo da izazove i još više divljenje, a tamo ti «ona ružna mješavina

«Kao u nas bijele nedjelje,

«Kad se krene momčad u maškare»

ne dâ iz kuće izaći, kao i vojvodi Drašku, kad se je našao u Mlecima. Zato našim gragjankama «možeš ispod svile i kadife izbrojiti rebra od mršavosti i slabosti: «I ne samo ovim ugagjanjem modi i pravljenjem neugodnoga odijela — govori Spenser — nego matere, iz istih po-

buda, poručuju za djecu svoju odijelo, koje će spriječavati slobodno kretanje njihovo. One biraju boje i materije posve nezgodne za one pokrete, koje djeca čine u svojoj slobodnoj igri, pa da se one ne bi kvarile, onda im se zabranjuje, i da se slobodno igraju. Tako se zlo udvaja. Da dokažu, da njihova majka ima ukusa i da bi zadovoljavala poho-dioce, djeca moraju da nose odijelo i nedovoljne veličine i neugodne materije, Pa kad bi oni, koji ovako postupaju mogli da pojme svu strahotu takoga postupanja! Ne uzdržavamo se reći, da ovako oronulim zdravljem, klonulom snagom i nedaćama u životu, što otuda dolaze, svake godine hiljadama njih padaju u nesreću, koja je posljedica ovoga nerazmišljenoga obziranja na spoljašnost, ako sasvim ne podlegu, padajući, kao ž tva Molohu sujete materine.» Zadovoljavajući želji, da se u drugim izazove divljenje, čeljade se veoma razmazi, omekša, te ne može da se obuzda; ugledajuć se na druge, slabi mu snaga volje, popušta na svakome koraku, a prilike ga obrću, kao vjetar vjetrenjak; postaje neposlušno, jogunasto, nečuvarno, bestidno, dok naša narodna nošnja čuva od toga svega. Ovo izvodim: *Škola će sačuvati našu narodnu nošnju i motive od tugje mode i najezde urjeri li svoje vaspitanike u važnost naše narodne nošnje po fizik i psih; u njenim vrsnoću i cijenu u domazluku:*

Naša je narodna nošnja skuplja i od srebra i od zlata i od svile. To zna čak i sokô, tica siva.

«Vijala se sokô, tica siva,
Iznad dvora srpskog car Lazara.
Mamio je srpski car Lazare
I na srebro i na zlato.
Što je care više mami,
To se sokô, više diže,
U vazduhe, pod oblake.
Mamile su udovice,
Na svilene rukavice.
Što udovice više mame,
To se sokô više diže,
U vazduhe, pod oblake.
Mamile su djevojčice.
Na šarene pregačice.
Što djevojko više mame,
To se sakô nlže spušta.
Vid' sokola, vid' gjavola,
Kako znađe što valjade!»

Kad se naši gragjani i varošani ne bi tugjili od naše narodne nošnje, bilo bi po njih bolje i korisnije, a ogradili bi i našu narodnu nošnju i motive od tugje mode u najezde. Na to bi ih mogla potaknuti škola. *Ona bi u tu cijelj morala preduzimati ženske ručne radove iz naše narodne nošnje, a iz narodnih tkanina i priređivati izložbe gotovljenih svojih radova u namjeri, da pobudi interesovanje naše i tugje inteligencije za našom narodnom nošnjom i motivima.*

Nijesam protivnik odijevanju fabričnom robom za one, koji su oskudni, pa ne mogu imati svojih tkanina, jer znam da fabrična roba pored svojih slabih strana, ne će naš narod, toliko, upropastiti; ali sam zakleti dušmanin onima, koji svaku novinu slijepo primaju, a svoje rojeno odbacuju. Pogledajmo Nijemca, Maglara,

Slovaka, Rumunja. I oni se odijevaju fabričnom robom; ali udaraju na nju svoj narodni pečat. Tako bi htio i ja viditi, da i naš narod čini. To bi pokazivale škola, a naime, *ona bi na svaku novinu u nošnji udarala narodni pečat.*

Silni se svijet sakuplja na Kosovu na dan hramovske slave sv. Lazara i sv. Ane. Nazad 3-4 godine vidio sam, tom prilikom, što nijesam ni do tad, ni po tad, a naime, mnoge naše gragjanke pod kapicom; dosta ih je bilo utegnutih tkanicom; većina ih je nosilo torbičicu, a jedna je imala košulju izvezenu po našu narodnu. Krasna lica, visa kao koplje, pune kao šipak, napravnije od gjur-gjeva-dana — divne li bijehu jad ih snaša! Kad bi povele «vito kolo naokolo» — «vilovito, à zapjevale «tanko glasovito» e! tad

«Teško staru, ej mladosti!
A još teže mlad' junaku
Plàovitu vilenjaku» —

kad ih onakove «svijet ih kleo!» Naše seljanke nije ništa zanimalo kao one. Jednijem je svrnula njihovu pažnju kapica; drugima je oko zastalo na tkanici; neko su promatrala torbičicu; ove su proučavale na košulji onè. Dosta sam puta čuo od njih ovo: «Vidi, sestro, lijepo li onoj stoji kapica» i t. d., a i ovo: «Eto, drugo, ni lacmanke se ne stide nositi po našu!» To je podiglo cijenu naše narodne nošnje u njihovim očima, što je baš i bila namjera onih gragjanska. Samo sam tad to vidio, a to je bilo samo dobro, bilo, pa na žalost, prošlo. Naše su se gragjanke opet vratile na svoju staru i počinile su zlo. Onaj dobri primjer i namjera naših gragjanka, škola ima da prihvati, oživi i uzdrži a kroz svoje nastavnice, naime, *da oni u veselim narodnim prigodama imaju na sebi ma šta narodna u namjeri, da dignu cijenu i važnost naše narodne nošnje u očima našega narodna.*

Crtanje u našim pučkim školama.

Piše: Antun Kačić.

Naputak

provođenja pouke u crtanju s poukom o mjerstvenim oblicima u pojedinim odsjecima, odnosno godišnjim tečajima, prema nastavnoj osnovi, te ministarskim naredbama 6 svibnja 1874 i 8 lipnja 1883.

Nastavna osnova — i ako u debljim potezima — najbolje upućuje učitelja, koje će gradivo za pouku u crtanju s poukom o mjerstvenim oblicima postepeno u svojoj školi obradljivati.

I. Gotovo za niže godiš. tečaje svijuh kategorija pučkih škola odredjuje nastavna osnova slijedeće: «Pripravne vježbe zajedničke pisanju i crtanju, da se postigne okretnost ruke. Za ovim vježbama slijedi snimanje lakših predmeta iz pouke o stvarima».

Vježbe zajedničke pisanju i crtanju jesu: okomite, razite, kose crte i krivulje. Prema ovome gradivo nižih god. teč. mora biti ovo: poznavanje i imenovanje okomitih, razitih i kosih pravaca (krivulje su na ovom stupnju isključene). Nu pošto je i u nižim god. teč. pouka u crtanju spojena s poukom o mjerstvenim oblicima, što mora da se širi u koncentričnim krugovima, to će se učenicima ovih god. teč., osim navedenu, podati pojavu kuta u opće, pravog kuta na pose, te četvorine, pravokutnika i trokuta, a vježbat će ih se takodjer i u dijeljenju pravaca i prostora medju istim na 2, 4 i 8 jednakih dijela. Za ovim dolazi si snimanje lakih predmeta iz pouke o stvarima.

Zbirka uzoraka, koju sam priredio za uže god. teč. svijuh kategorija pučkih škola — i ako su crtanke sa stigmama raznog razmaka — sadržava dakle 8 temeljnih mjerstvenih oblika (okomiti, raziti i kosi pravci najprije u razmaku između 2, zatim između 3, te između 4 točke); 4 vježbe u dijeljenju pravaca i prostora medju istim, i to 1 vježba na 2, 1 na 4, a 2 na 8 jednakih dijela; 4 ureda u dijeljenju pravaca i prostora na 2, a 8 raznih na te-

melju četvorine za vježbnje u ispunjanju prostom diobom istoga na 4, 8 itd. jednakih dijela; 29 slova, 10 brojnih znamenaka, napokon 47 predmeta iz «pouke o stvarima». (Vidi opis uzoraka pouke u crtanju).

Svi temeljni mjerstveni oblici i uredi od br. 1 do br. 24 izvesti će se dužinom stranice; od br. 25 do 34 kako je izvedeno u zbirci; brojevi 25—37 opet dužinom stranice, a od broja 38 pa dalje, opet kako je u zbirci, naime svaki ured, svako slovo ili broj i svaki predmet iz «pouke o stvarima» samo jednom.

Naravno, niti je rečeno, niti se može zahtijevati, da cijela zbirka bude iscrpljena ni kod višerazrednih, a još manje kod jednorazrednih škola, ali koliko kod jednih, toliko pak kod drugih mora se ipak obraditi svih 8 temeljnih mjerstvenih oblika — dakako skomiti, raziti i kosi pravci u razmaku između 2 i između 3 i 4 točke —; barem po 1 ured na temelju pojedinog temeljnog mjerstvenog oblika; sve 4 vježbe u dijeljenju pravaca i prostora medju istim na 2, 4, 8 jednakih dijela, a barem 2 na temelju četvorine, kao vježbe u ispunjanju prostora diobom istoga na 2, 4, 8 itd. jednakih dijela; sva ona slova od kojih je n. p. sastavljen azbučni red prezimena učenika; sakupiti njihova krsna imena po azbučnom redu, pa obraditi i ona slova, koja se nijesu obradila pri prezimenima; barem one brojne znamenke od kojih je složeno dotična sunčana godina; napokon one predmete iz «pouke o stvarima», koji su prema svojoj svagdanjoj uporabi u pojedinim mjestima od veće važnosti.

II. Nastavna osnova odredjuje za više god. teč. gotovo svijuh kategorija pučkih škola slijedeće: «Razabiranje likova, kutova i crta na tjelesima, počimljući s kocke. — Vježbe u crtanju različitih likova složenih od pravaca kutova, trokuta i četverokuta. — Prostoručno crtanje lakih nakita. — Za djevojčice paziti je na ženske radnje.»

Po ovoj bi se odredbi moglo tumačiti, da razabiranje lihova, kutova i crta ima početi na kocki, pa naprijed, tj. da učenici, ili moraju crtati, ili pred sobom imati razna tjelesa, pa da im učitelj ne naravnim skokom predočuje i tumači njihove česti. Ovakovo tumačenje normalne osnove bilo bi ne samo netemeljito i krivo, već bi se i kosilo sa svim didaktičnim načelima, pa i sa minist. nared. od 6. svibnja 1874., koja sasvim isključuje i najmanje poimanje tjelesa sa strane perspektive. Odredba se dakle normalne osnove ima tumačiti, da pouka u crtanju likova, kutova i crta ima početi s onim što učitelj, a ne učenici, opaža na kocki, pa dalje na ostalim tjeslim, po načelu «od lakšega k težemu, od jednostavnog k složenomu,» jer se na kocki opaža najjednostavniji, najobičniji i najlakši lik, kut i crta.

Na kocki dakle razabiremo četvorinu, pravi kut, te okomitu i razitu crtu; na četvrecu (tetraedru), osmerc (oktaedru) i na piramidi trokut, i to na četvrecu i osmerc istotranični, a na piramidi istokračni, na svima pak šiljasti kut i kose crte; na bazi šestero i osmero strane prizme pravilni višekut (šestero i osmerokut), pravokutnih i tupi, kut, napokon na valjku, čunju i kugli kružnicu i krivulju.

Prema ovome moraju se u višim god. teč. svijuh kategorija pučkih škola obraditi slijedeći temeljni mjerstveni oblici: okomiti, raziti i kosi pravci, te krivulje, pravi, šiljasti i tupi kut, trokut i njegove vrsti prima pravokutnik, romb i trapez, napokon pravilni šesterokut i osmerokut, te kružnica.

VJESNIK.

U I. om broju IX. tečnja donijet ćemo na odličnom mjestu vrlo važan članak, kao izvrstan prilog pitanja prava učitelja na mirovinu s osobitim obzirom na uračunavanje provizorne službe. Već sada upozorujemo naše drugove na taj članak, koji će im sigurno poslužiti kao dobar osnov pri eventualnoj tražbini svoga prava u ovom pogledu.

Učiteljska Društva. Radošću registriramo, da su pored Šibenika i ostali naši drugovi po kotarima pregli, da osnuju svoja *Učiteljska Društva*. Do sada su nam se javili i potražili pravila društvena iz kotara zadarskog, supetarskog, kninskog, markarskog i dubrovačkog. Pravila su kako nam javljaju već predana na odobrenje, te je osnivanje društva u ovim kotarim već stalno. Nadamo se, da će se i ostali drugovi po kotarima zauzeti za svoj napredak i budućnost, pak im poručujemo da porade što prije.

Ivan Mahulja, učitelj u Dobrinju u Istri, navršio je 25 godina službe. Radišan i ustrajan mnogo je poradio za hrv. stvar u Istri. U zadnje doba odlikovao se na gospodarskom i ekon. polju. Želimo mu zdravlja i dobre volje, da još dalje poradi na korist hrv. stvari u našoj Istri.

Novе škole u Istri družbe sv. Ćirila i Metoda. Skoro su se otvorile dvije ovake škole. Jedna u Ripendi, a druga u Kaldiru. Narod se je odazvao upisivanjem neočekivanog broja djece. Ovako uspjeh i rad po sebi preporučuje istor. Družbu derežljivosti naše publike.

Učiteljski Glasnik br. 6, pita nas; ko je turnuo vijest u naš list o polakšici na željeznicama učiteljima u Hrv. i Slav. kad to nije istina. Odgovaramo: Štampali smo je mi u izvodu iz hrv. pedagog. i stručnih listova, a to s razloga, što nas raduje sve ono, što je u prilog naših kolega, a osobito onih u Hrvat. i Slavoniji, koji su nam najbliži i — najmiliji! Ako dakle naša vijest nije ispravna, mi samo možemo da požalimo, a *Uč. glas.* da uputimo na tamošnje strukovne naše listove, koji će ga bolje od nas izvjestiti.

† **Simon Gregorčić,** koji je slovenskoj omladini bio pjesnik srca, mira i sloge, preminuo je u Gorici, ostavljajući za sobom tugu i pustvo zbog velikog gubitka. Slava vrlom pjesniku i rodoljuba!

Štrajk poljačke djece u Njemačkoj Carevini. Njemci silom hotjeli su nametnuti, da se čak i nauk vjere poučava u Poljskoj na njemačkom jeziku. Roditelji su

se tome živo opirali, a kad više ništa nije pomoglo, djeca su se dala u štrajk i napustili školu. Sada je štrajk zauzeo toliko maha, da već plauduje nekoliko hiljada djece poljske bez škole. Njemačka je ovakim postupkom pokazala svoju nepravdu i nasilje, koje joj se sada osvećuje, jer u berlinskom parlamentu pred svijetom i na javi, treba da opravda svoj postupak, koji se ne more ničim opravdati.

Bugarska. Po izvještaju o radu i stanju Učiteljskog saveza u prošloj godini postojala su u kneževini Bugarskoj 74 učiteljska društva sa ukupnim brojem članova 3253. Imovina Saveza sa glavnicom iznosila je 74.968 franaka. U prošloj godini Savez je imao prihoda 62.048 fran. a rashoda 25.955. Čist prihod bio je 36.104 fran. Organ Saveza *Sznanije* imao je 2330 pretplatnika. Osim ove, još je u Bugarskoj i socijal demokratska učitelj. organizacija sa 37 društava i 426 člana s društvenim organom Učiteljska *Iskra*. Ljetos su učitelj držali miting na kojem se manifestovao opći zahtjev bugarskog učiteljstva za poboljšanje beriva. Meting je bio velik za 5000 učitelja i učiteljica.

Preporučujemo: «Zdravlje» ljekarske pouke o zdravlju i bolesti. Izdaje društvo za čuvanje narodnog zdravlja. Ureguje prof. dr. M. Jovanović-Batud Beograd. List izlazi jednom mjesečno na dva tabaka. Cijena za naše krajeve 2 Kr. godišnje. Ovaj jeftin a koristan list zaslužuje da bude pristupačan u svačiji dom. Članci su popularni i razumljivi, a zasijecaju u sve potankosti ljudskog zdravlja. Preštampavanje pojedinih članaka i drugih priloga slobodno je svima listovima i svakome; samo se svakog mora označiti, da je preštampano iz «Zdravlja».

Primili smo sa zahvalnošću slijedeće knjige: *Knjige Društva sv. Jeronima sa kalendarom «Danicom» za 1907 god.*

Spomenica dvadeset-petogodišnjeg rada dobrotvorne Zadruga Srpskinje Norosadkinja napisao Ar. Varactanin. *Vladimir Naxor: Krvava košulja.* Pula naklada Josip Krupotić cijena 50 hel.

Zobarna knjižica «Ćiril-Melodskih Zidara» u Zagrebu. Novele Viktora Cara Emina *Neznatni ljudi* naknadom knjižare Dav. Klein, Zagreb. Cijena 50 hel.

Djevojačka gimnastika priredila Ivana Hirschmann učiteljica. Tiskara Weiser — Zagreb, cijena 1-50 K. *Strah i nada.* (Crtica iz psihologije) napisav Pavao Jemeršić. (Preštampano iz «Nastavnoga vjestnika», knj. XV) Zagreb kr. zemaljska tiskara 1906 god.